

NİNNİLERİMİZ

Prof. Dr. ÂMİL ÇELEBİOĞLU*

Klâsik Türk edebiyatı ve kültürü, İslâmî edebiyatlar içinde olduğu kadar dünya edebiyatı içinde de muhteva, şekil ve malzeme bakımından kanâatimizce tahmin edebileceğimizden daha zengin ve orijinaldir. Edebiyatımız, değil milletlerarası, kendi bünyesi dahilinde bile bütünüyle ele alınıp şekil ve muhteva hususiyetleri ortak ve farklı yönler vs. tarihî akışı takiben ilmî bir şekilde mukayese edebilmiş değildir.

Edebiyatımız muhtelif yönlerden bütünüyle ele alınmadıkça, bu kadar yüzyıllık geçmişi ve yüzbinlerce yazma eser ve malzeme bolluğu ve zenginliğine, rağmen, tarihî ve millî bir kültürün, edebiyatın hakikî karakterini, terkîbini, geleceğe verebileceği ilhâm, tecrübe ve istifadeyi tam mânâsıyla tesbit edemeyiz. Nitekim ilmî bakımdan bir takım tasnifler gerekli olmakla beraber Halk edebiyatı, ve Divân edebiyatı sınıflandırmalarında bunlar, ayrı ayrı değerlendirilmeye çalışılmış, aynı temele, aynı inanca, aynı kültüre bağlılık dikkate alınmayarak daha çok farklı hususlar üzerinde durulmuş; her üçü, bir sacayağı gibi tabii bir bütünlüğü ve tekâmülü tamamlarken bilhassa Dîvan edebiyatı ile halk edebiyatını, âdetâ başka toplumların, başka kültürlerin mahsulü gibi düşünmek isteyenler olmuştur.

Bir cemiyetin tekâmülünde, onun mâziden intikal eden bütün eser ve husûsiyetlerini tanıyabilmenin, değerlendirebilmenin rolü her hâlde mühim olmalıdır. Başka bir ifadeyle milletlerin karakterini, terakkî veya tereddîlerini, san'at eserlerinde, tarihî seyri içinde, adım adım tâkib ve tesbît etmek mümkündür. Bu bakımdan biz, diğer milletler arasında, en başta gelen, zengin ve mütenevvi bir kültür ve san'at mîrasına sahip bulunmakla beraber bu hazîneyi, henüz her yönüyle ve lâyıkiyle değerlendirebilmiş değiliz.

Musikî, tahayyül ve tefekkür âlemine açılan ilk kapı ve umûmiyetle şairi ve bestekârı annelerimiz olan ve onların, ümid ve arzu-

* Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

larını, yeis, keder ve ızdıraclarını pırıl pırıl yansıtan bir aynaya benzeyen ninnilerimiz de bu hazinenin bir cüz'üdür.

Ninniler, en az iki-üç aylıktan üç-dört yaşına kadar annenin çocuğuna onu kucağında, ayağında veya beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak yahut ağlamasını susturmak için husûsî bir beste ile söylediği ve o andaki hâlet-i rûhiyesini yansıtır mahiyette, umûmiyetle mâni türünde bir dörtlükten meydana gelen bir çeşit türkülerdir. Ezgi itibariyle beşik sallama âhengine uygun olan ninniler söylenirken, yatırılmasından uyumasına kadar veya ağlamasının azalması ile artmasına göre çocuk, az veya daha süratli sallandığı gibi annenin sesi veya bestenin tonu da artar yahut azalır. Yani anne sesini, çocuğunun ağlamasına, gülmesine, konuşmasına göre ayarlar. Bu vesileyle çocuk, ilk millî mûsikî zevkini ve tesirini, ninnilerle, anadilinde ve ana kucağında almaktadır denebilir.

Ninnilerin ilk şairi ve bestekârı annelerdir. Daha çok erkekler tarafından yazılan ve millî, hamâsî duyguları terennüm eden Ziya Gökalp'ın ninnileri gibi halka mâl olmuş bazı taklidî ninnilerin mevcûdiyetine rağmen neticede ninnilerimiz, aynı zamanda abla, teyze, hala, babaanne, dadı vs. ve oyuncak bebeğe kız çocukları tarafından söylenilmekle bir anne daha doğrusu kadın edebiyat mahsûllerinden, belki en eski ve devam edegelen şifahî edebiyat ve mûsukî kültürümüzün en zengin dallarından birisidir. Bu bakımdan çocuk-anne ve çevresi ile ilgili muhtelif duyguların en saf ve samîmî bir şekilde ifadesini; Türk annesinin Hakk'a îman ve teslimiyetini, sevincini, ızdırabını, tebessüm ve gözyaşlarını, ye'sini, ümit ve hayâllerini birer birer ninnilerimizden tâkib ve tesbit edebiliriz.

Ninni veya nenni sözünün, Türkçede ne zamandan beri kullanıldığını kesin olarak biliyoruz. *Karacaoğlan*'ın:

*Mestânedir Karac'oğlan mestâne,
Güzel olan gül gönderir dostuna,
Yatır beni kız dizinin üstüne,
Nen eyle de kaşın gözün süzerek!*

dörtlüğüne dayanarak Anadolu sahasında, nen eylemek şeklinin, muhtemelen XV. yüzyıldan itibaren mevcud olduğu söylenebilir. *Dîvânü Lûgâti't-Türk*'de ninni karşılığında *balu balu* tâbiri geçmektedir. Bu yüzden ve diğer Türk lehçeleri de dikkate alınınca ninni

veya nen kelimesinin XI. asırdan sonra teşekkül ettiğini yahut dilimize girdiğini düşünebiliriz.

Âzerî Türkçesinde *laylay*, Çağatay Türkçesinde *elle*, Çavuşça'da *nenne*, Kazak Türkçesinde *eldiy*, Irak Türkmenlerinde *leyle*, Yeni Uygur (Doğu Türkistan) Türkçesinde *alley* gibi sözlerle ifade edilen bu kelime, Türkiye Türkçesinde, edebî dilde *ninni* olarak kullanılmakla birlikte konuşma dilinde, ağızlarda, daha çok *nenni*, daha az da *nennen* veya *nen* şeklinde telâffuz olunmaktadır. Arapçada *tehmîm*, *hemmeme*, *hemheme* kelimelerinin yanında konuşma dilinde *nenni*, *ninna* sözleri de kullanılmaktadır. Farsçada *ninniye*, *nânû*, *nanû*, *nini*'nin yanında daha çok *lâlât* veya *laylay* denilmektedir. Laylay kelimesi, Âzerî Türkçesinde olduğu gibi Kars, Erzurum ve civarında da söylenilmektedir. Almancası *wiegenlied*, Fransızcası *berceuse*, İngilizcesi *lullaby* olan ninninin, İtalyancası *ninna*, *ninne*, *nenia*, Lâtincesi *lenes nenice*, *noenia*, Grekçesi *nqnnqrismata*, *nani*'dir. Görüldüğü üzere bir çok dilde ortaklık gösteren bu kelimenin, şimdilik kesin olmakla beraber Lâtince asıllı olduğunu veya ses taklidinden türediğini düşünmek mümkündür.

Nazım şekli açısından ninnilerimiz, tabiatıyla bir hayli istisnaları da olmakla beraber, umûmiyetle, millî ve en yaygın bir nazım birimi olan mâni tarzındadır. Bazan:

*Dağda tavşan kovarım,
Düştüm dizim ovarım,
Anne beni evlendir,
Komşu kızın severim!*

(Ankara)

gibi muhteva yönünden de mâni olan parçalarla ninni derlemcilerinde karşılaşılmaktadır. Bazan da:

*Karanfil oylum oylum,
Geliyor servi boylum,
Servi boylum gelirse,
Şen olur benim gönlüm!*

benzeri mâniler de konuya uygun değişikliklerle :

*Karanfil oylum oylum,
Uyuyor benim oğlum,
Eğer oğlum uyursa,
Şen olur benim gönlüm!*

(Muğla)

şeklinde ninnileşmektedir. Hece sayısı bakımından yedi ve sekiz heceliler ekseriyettedir.

Ninnilerimizin karakteristik yönü, gerek doğrudan doğruya ninni olarak teşekkül eden parçalarda gerekse ninni gibi okunabilen herhangi bir şarkı veya türkünün başlarında, sonlarında bulunan, ilâve edilen bir kısım hususî ifade kalıplarının, nida ve terennüm unsurlarının bulunmasıdır.

Meselâ genellikle başlarda :

Dandini dandini dan ister,
Dandini dandini danadan,
Dandini dandini danalı bebek,
Dandini dandini danası,
Dandini dandini danaylı,
Dandini dandini dasdana,
E...e...e...e... (dedim),
E yavruma e...e...e...
Hû...hû...hû Allah,
Hû...hû... dervişler,
Hû...hû...hû dede,
Hû...hû...hû kuşu,
Kızım kızım... benim kızım (yavrum),
Ninni dedim...,
Ninni derim...,
Ninni desem...,
Ninni diyeyim...,
Ninni, ninni, ninni...,
Ninni ninni ninnice,
Ninnilerin benim olsun,
Ninnisine ninnisine,
Oğlum oğlum... benim oğlum (yavrum)...

gibi sonlarında da :

E...e...e...e...,
E...e...hû ninni,
Hû...hû...hû...,
Nen, nen, nen, neâ,
Ninni, ninni, ninni...,

*Ninni yavrum (kızım, oğlum, kuzum) ninni,
 Öve (öve)...,
 Piş...piş...piş...,
 Uyu yavrum ninni,
 Büyü yavrum ninni!*

*

*Uyusun da büyüün ninni,
 Tıpış tıpış yürüsün ninni!*

benzeri ifadeler geçebilir. Ayrıca “yavrum” hitabı en yaygın olanıdır. Bunun yerine bazan “arslanım, bebeğim, gülüm, oğlum vs.” denildiği gibi doğrudan doğruya çocuğun adı da zikr edilir. “Dandini dandini...hû...hû...” şeklinde giriş mahiyetindeki tekrarlar, müteâkip mısralara bir kafiye hazırlığı olmakla beraber aynı zamanda âhenge tempo tutan bir mûsikî karakteri de taşırlar. Bir nida veya mûsikî husûsîyeti olarak “ninni, hû hû” benzeri sözler, her mısra sonunda bir veya daha fazla mükerrer olabileceği gibi sadece ninnilerin başında yahut sonunda veya hem başta ve hem nihayette tekrarlanabilir. Ayrıca ninni yavrum ninni nakaratı, birinci mısra başına veya dördüncü mısra yerine, yahut her mısra arasına muntazaman veya mısralar arasına dağınık olarak ilâve edilebilmektedir. Normal ninnilerin ihtiva ettiği:

Ninni yavrum ninni!

*Uyusun (kızım) ninni,
 Büyüsün (kızım) ninni!*

benzeri sözler, ninni karakterinde olmayan çeşitli manzumelere eklenerek bir bakıma onları da ninnileştirmektedir.

Muhteva yönünden ninnilerimizi, muhtelif yönlerde tasnif etmek mümkündür. Meselâ:

- 1 – Kız çocukları için söylenen ninniler,
- 2 – Erkek çocukları için söylenen ninniler,
- 3 – Hem kız hem erkek çocukları için söylenen ninniler; veya:
 - 1 – Çocuğu uyuturken söylenen ninniler,
 - 2 – Bebeğin kundağını açıp hoplatıp onu sevmek için söylenen ninniler (hoppalamalar, okşamalar, avutmaçlar),

3 – Bebeğin emeklemesi, yürümesi, konuşmaya başlaması, dişinin çıkması vs. dolayısıyla söylenen ninniler, okşamalar,

4 – Çocuğun veya yakınlarının hastalanması, ölümü sebebiyle söylenen ninniler gibi muhtelif tasnifler tesbit olunabilir. Biz ninnilerimizi:

- 1 – Dîni, kudsi ve fikri mahiyette ninniler,
 - 2 – Dilek ve temenni mahiyetinde ninniler,
 - 3 – Sevgi ve alâka ifade eden ninniler,
 - 4 – Övgü ve yergi mahiyetinde ninniler,
 - 5 – Şikâyet ve teessür ifade eden ninniler,
 - 6 – Ayrılık ve gurbet ifade eden ninniler,
 - 7 – Va'd mahiyetinde ninniler,
 - 8 – Tchdit ve korkutma mahiyetinde ninniler
- olmak üzere ele almış bulunuyoruz.

1 – Dîni veya kudsi mahiyetteki ninnilerde *Kelime-i Tevhid*, *Besmele*, peygamber adları, *Hz. Peygamber*, *Hz. Ömer*, *Hz. Ali*, *Mevlânâ* vs. geçmekle birlikte daha ziyade bu tür ninniler, annenin, çocuk sahibi olabilme niyâzını veya çocuk sahibi olmakla Cenab-ı Hakk'a şükrünü dile getirir. Ayrıca bu gruba, aynı zamanda mevlidlerde veya çocukla ilgili merasimlerde okunan, *Hz. Peygamberle* ilgili ninni ilâhileri de ilave edilebilir.

*Erenlerin kılıcı,
Arşa çıkar bir ucu,
Her dertlerin ilacı,
Lâ ilâhe illallah, ninni!*

(İstanbul)

*Ninni ile uyuturum,
Allah diye büyütürüm,
Tevhîd ile yürütürüm,
Uyusun da büyüsün ninni,
Tıptış tıptış yürüsün ninni!*

(Konya)

*Gökyüzünde balkır kamer,
Nurları yerlere damar (damlar),
Yetiş İmdada Hz. Ömer,*

*O da sana himmet etsin,
Uyu yavrum büyü ninni!*

(Yalvaç)

*Şeyhler giyer yeşil aba,
Konya'daki Hünkâr baba,
Uykular yollasın sana, ninni!*

(Yalvaç)

NİNNİ İLÂHİSİ

*Hak Taâlâ emr eyledi,
Ak inciden aktır dışı,
Hârilere onun yoldaşı,
Seyyid-i sâdâtın başı,
Ninni Muhammed'im ninni,
Ninni can Ahmed'im ninni!*

*Hâri kızları geldiler,
Kundağın bile sardılar,
İsmin Muhammed koydular,
Ninni Muhammed'im ninni,
Ninni can Ahmed'im ninni!*

.....

(Ayaş)

Atasözlerini nakleden, onlardan ilham alınmış olan, bazı, bilhassa ictimai gerçekleri, değerlendirmeleri veciz bir ifadeyle dile getiren ninnilerimizi de bu grupta düşünebiliriz:

*Ana ninnisi yaman olur,
Sağ savrulur saman olur,
Oğlum sakla samanı,
Satılacak zaman olur.*

(Kastamonu)

*Nenni dedim Ali'ye,
Dil öğretir ayıya,
Düşman kazdığı kuyuya,
Bir gün olur kendi düşer.
Nenni yavrum nenni!*

(Akşehir)

*Arap atlar eşkin olur,
Akan çaylar coşkun olur,
Yerine düşmeyen gelin,
Ölmez ama şaşkın olur!*

(Burdur)

*Dandini dandini danası küçük,
Kuyruğu uzun kulağı güdük,
Âlemi sanma aptal hödük,
Ninni benim yavrum ninni!*

(Konya)

*Ninni demek ar olmaz,
Mü'min kalbi dar olmaz,
Ana şefkatsiz olmaz,
Uyusun yavrum ninni!*

(Kastamonu)

Ayrıca yer yer masal unsurlarını da havi efsanevi ve ağıt nev'inden olup ninni gibi de okunan veya ninni sözlerini ihtiva eden parçalar ise, bir hadiseye bağlı olarak teşekkül etmiş tahkiyevî manzumelerdir. Bunların bir kısmı, ninni kelimesini ihtiva etmekle birlikte, herhalde çocukları uyutmak için terennüm edilen ninnilerden değildir. Efsanevi ninnilerden *Taş Bebek Ninnisi*, bu nev'in Orta Asya, Azerbeycan vs. dahil olmak üzere en yaygın ve hacimlisidir. Bunun dörtlükleri, ayrı ayrı ninni parçaları olarak da tesbit edilmektedir. Bu efsane, cemiyetimiz ve çocuk sahibi olma, anne olma dileğinin ne derecede köklü olmasını göstermesi bakımından ehemmiyetli olduğu kadar velilerden yardım istenmesini, dolayısıyla, erenlere, büyüklere karşı hürmet ve iltica geleneğini yansıtmaları itibarıyla da mühimdir. Ölümle alâkalı ve yine yer yer ağıt karakterine bir kısım ninniler de bebeğin kendisinin, babasının veya annesinin ölümünü tessürî bir ifade içinde dile getiren manzumelerdir :

*Ağla (Zeyneb)im ağla, ninni,
Kara yazmalar bağla, nini,
Babası ölen çocuk hû, hû,
Haydi bağırını dağla, ninni!*

(Giresun)

*Kolumdan kolbağım düştü,
Sevim sevdam sana düştü,
Ağa baban şehit düştü,
Ninni nazlı gülüm ninni!*

(Eskişehir)

2 – Ninnilerimizin büyük bir bölümü dilek ve temennî mahiyetindedir. Bunları da tasnif etmek gerekirse şöylece sıralayabiliriz:

a) Bir veya daha fazla çocuk sahibi olma dileği. Bu tür ninnilerde, anne olma fitrî arzu ve iştîyâkının yanında, çocuğun istikbâline dair duygulardaki ve çocuksuz kadına karşı olan içtimaî basıncı yahut tesirleri de hissetmek mümkündür:

*Bir oğlum olsa da kestirse idim,
Al bayrağı kapısında estirse idim,
Emisini dayısını küstürse idim,
Ninni yavrum ninni!*

(Merzifon)

*Dandini dandini danaylı,
Maşrabası kalaylı,
Nolaydı olaydı olaydı,
Keşke de ikiz olaydı,
Bir evde sekiz olaydı*

Hû...hû...hû...!

(Çankırı)

b) Çocuğun uzun ömürlü ve nasîbinin bol olmasıyla yokluk ve gurbet görmesiyle, nazardan ve hastalıklardan korunmasıyla ilgili dualar ve dilekler:

*Aktır oğlumun aklığı,
Öter dağların keklîği,
Görmesin çocuğum yokluğı,
Ninni, ninni, yavrum nini!*

(Isparta)

*Bahçelerde olur bakla,
Güvercinler atar takla,
Mevlâ'm yavrumu bağışla,
Ninni yavrum ninni!*

(Bandırma)

*E, e, dedim yüceden,
Sesin çıkmaz bacadan,
Allah seni saklaya,
Ateşten kızılcadan, e,e,e!*

(Van)

c) Çocuğa kem gözle bakanlara, onu beğenmeyenlere karşı annenin, bedduasını, mukabelesini havi ninniler. Bunların az bir kısmı, bebeğin dolayısıyla annenin, çocuğuna karşı bedduası mahiyetinde görünmekle birlikte bu tür ninniler, aynı zamanda, hicvî ve mizahî bir husûsiyet de taşırlar:

*Babasının adı şişman,
Anası getirdiğine pişman,
Cümle âlem yavruma düşman,
Düşmanların gözü kör olsun, ninni!*

(Bilecik)

*Dandini dandini daradan Allah,
Zülüf yaradan Allah,
Kim oğlumı sevmezse,
Kaldırsın aradan Allah!*

(Erzurum)

*Hû ... hû ... hû Allah,
Sesin kırılsın inşallah,
Geçmiş olası inşallah,
Nenni benim bebeğim nenni,
Nenni, nenni, nenenni!*

(Buldan)

ç) Annenin veya çocuğa bakan kimsenin daimî ve tabii temennilerinden birisi de bebeğin ağlamaması, uslu durmasıdır. Aksi takdirde, gece gündüz devamlı bir şekilde çocuğuyla meşgul olmak zorunda kalan anne, uykusuz kalacağından, yorgun düşeceğinden ev işlerini, aşını ve eşini ihmâl edeceğinden dolayı kendisi de huysuz ve sinirli olacaktır. Bu itibarla anne, çocuğunun her an ağlayıp huysuzluk ve kendisini meşgul etmemesi için bu duygusunu, bazan yalvaran, bazan tehdit ve şikâyet eden, bazan ağlayan, bazan sevgi taşıyan, bazan isyankâr, bazan sabır dolu ifadelerle belirtir:

*Ağlama yat iki gözüm,
Beşik olsun sana dizim,
Uyusana körpe kuzum,
Uyu yavrum ninni!*

(Kastamonu)

*Bahçelerde sümbül yavrum,
Gül dalında bülbül yavrum,
Hemen ağlayıp durma,
Anan yüzün güldür yavrum!*

(Bafra)

*Ninni diyem ben de sana,
Naz eyleme sen de bana,
Ben nazını götüremem,
İlk bahara yitiremem!*

(Ayaş)

d) Aşağı yukarı aynı mevzu ile bağlantılı ve devamlı olarak anne çocuğunun bir an evvel uyumasını, büyümesini ve yürümesini temenni eder:

*Bahçelerden su gelir,
Tekkelerden hû gelir,
Yavrum yattı beşiğe,
Şimdi uykusu gelir!*

(İstanbul)

*Uyutayım yavrumu,
Büyüteyim yavrumu,
Yürüteyim yavrumu,
Ninni yavrum ninni!*

(Safranbolu)

*Ninni diyeyim uyusun,
Allah diye büyüsün,
Allah'ım izin ver de,
Çayır çimen yürüsün,
Ninni de kuzuma ninni!*

(Sarayönü)

e) Bir kısım ninniler de yiyecek ve içecek veya yemek içmekle, alâkalı istekleri muhtevîdir. Babadan, hala, teyze gibi akrabadan mama, şeker, lokum vs. getirmesi istenir:

*Alaylı alaylı alaylı bebek,
Maşrabası kalaylı bebek,
Mama getir bey babası,
Yavrum uyuyup büyüyecek!*

(İstanbul)

*Dandini dandini dana gelsin,
Ağrılığın hana gelsin,
Bey babası et getirsin,
Uşağım yesin cana gelsin!*

(Erzurum)

*Hû, hû, hû dede,
Oğlun kızın yok dede,
Kuruluktur yuvası,
Lokum getir dayısı,
Fıstık getir dedesi,
Hurma getir hacı babası,
Ninni yavrum ninni!*

(Denizli)

f) Giyim-kuşam, ziynet ve süs eşyası ve oyuncakla ilgili ninnilerde daha çok babadan, yer yer anneden, diğer akrabalarından don, fes, kadife pantolon, şalvar, beşibirlik, inci, çalgı, top gibi vs. çocuğun kız veya erkek oluşuna göre isteklerde bulunulur:

*Bakkallar satar pirinci,
Gerdamında bir top inci,
Senden ister hay babası,
Ninni kızım sana nini!*

(Konya)

*Dandini dandini dan ister,
Annesinden don ister,
Patiskayı beğenmez,
Pembe canfes don ister,
Uyusun da büyüsün ninni!*

(İstanbul)

*Hoş getir, hoş getir,
Kızıma babası top getir,
Kızım topunu oynasın,
Mini mini gönlünü eylesin, ninni!*

(Bandırma)

g) Bazı ninnilerimiz de gelin olma, evlenme, düğün, anne olma ile ilgili temennilere dairdir. Bu tür ninnilerde, mürüvvet görme arzusu ile annelerin ve zamanlarının çeşitli değer ölçülerini müşâhede edebiliriz. Netice olarak gerek kız gerek oğlan olsun anne için çocuğu, en kıymetli varlığıdır. Annelerin ideallerinden biri, belki birincisi çocukların dünya gözüyle evlendirmesidir. Bilhassa kız çocuklarıyla ilgili bu mevzudaki ninnilerde ise zenginliğe ehemmiyet verilmesi dikkat çeken bir husustur:

*Dandin dandin dağlara,
Kızım çıkmış yaylalara,
Yayla suyu serin olur,
Kızım içer gelin olur!*

(Erzurum)

*Ninni desem özüne,
Uyku girsin gözüne,
Dizilmedik bin altın,
Dürü gelsin kızıma, ninni*

(Bandırma)

*Horhoşun olsun oğlum,
Gül topun olsun oğlum,
Sıra söğüt dibinde,
Düğünün olsun oğlum!*

(Erzurum)

*Aşçılar aşını vursun,
Benim kızım sündürmede otursun,
Kızımın nişanlısı,
Yanı kılıçlı zabıt olsun!*

(Isparta)

ğ) Çocuktan, büyüdüğü zaman bir fayda beklenmesi, bir işe yardımcı olması nev'inden işle, hizmetle alâkalı:

*Ayda oğlum aydası ninni,
Ne zaman değer faydası ninni,
Yaz değmezse güz değer ninni,
Acele etmesin babası ninni!*

(Bursa)

*Ninni derim beni yakar,
Dudağından ballar akar,
Yavrum büyür bana bakar,
Ninni yavrum ninni!*

(Bursa)

*Oğlum oğlum al oğlum,
Ocağında kal oğlum,
Baban kalan kocaldı,
İşe güce sal oğlum;
Uyu yavrum ninni,
Büyü yavrum ninni!*

(Muğla)

örneklerin yanında:

*Ninni diyem ağlayam,
Ciğerimi dağlayam,
Büyü hayfım al babandan,
Sana ben bel bağlayam,
Ninni yavrum ninni!*

(Diyarbakır)

*Salın salın salıncak,
Oğlum bir beğ olacak,
Babasın öldürdüler,
Onun hayfın alacak!*

(Diyarbakır)

gibi ninniler istisnâî örneklerdir.

h) Annelerin çocuklarının istikbâli, meslek ve mevkileri bakımından en çok ve umûmî temennilerinden birisi de onların okuması, hâfız, âlim, devlet sahibi, büyük ve hayırlı adam olmalarıdır. Bu arada asker olma dileği, millî bir karakterimizin ninnilerimizdeki bir tezahürüdür. Tahmin edilebileceği gibi bu mevzulardaki ninniler

daha ziyade erkek çocuklarıyla ilgilidir. Saraylı, vâli vs. olunması veya kızın saraylıya, beye varması gibi temenniler de cemiyetimizde eskiden beri memuriyete karşı devam edegelen bir alâkamn izleridir:

*Ak güvercin gök güvercin,
Kanatları mevcin mevcin,
Sen oku da benim kuzum,
Senin baban öder harcın,
Uyusun da büyüsün ninni,
Tıpış tıpış yürüsün ninni!*

(Konya)

*Beşiğimin altı şişe,
İçinde yatar paşa,
Ninnilerle uyusun ninni,
Beşikten kalksın büyüsün ninni!*

(Merzifon)

*Dandini dandini danaylı,
Kaplarmız kalaylı,
Kızım konak gelini,
Oğlum olsun saraylı!*

(Kastamonu)

*Ona ninni diye diye,
Oğlum gittikçe büyüye,
Yavrum gide mekteplere,
Askerliğe heves vere,
Sürmeli bir zâbit ola,
Cebi parayla dola!*

(Diyarbakır)

1) Maddî varlıklarla ilgili olarak çocuğun çiftlik, mal mülk, sahibi, babasının zengin ve bezirgân olması, bebeğin saray gibi yerde büyümesi, ona kul ve halayıkın hizmet etmesi, temennî edilen hususlardandır:

*Çiftlik dolu malın olsun,
Baban sana köle dursun,
Benim yavrum uyusun,
Ninni yavrum ninni!*

(Samsun)

*Ovada çiftliğin işlesin,
 Çörde davarın kışlasın,
 Allah hanene bağışlasın,
 Ninni yavrum ninni,
 Ninni kuzum ninni!*

(Ankara)

*Yer altındadır para kesesi,
 Bulsun oğlum gitsin tasası,
 Kevkiye tohum asası,
 Uyutur oğlunu anası!*

(Muğla)

3 - Çeşitli sevgi ve alâka tezahürlerini ihtiva eden ninnilerin bir kısmı, bebeğin uykusu, uyuması uyanması, belenmesi, büyütülmesi, ninni söylenmesi, sallanması vs. ile ilgilidir. Diğer bir kısmı, yemek, yiyecek ve içecek hakkındadır. Çorba, mama, şeker, kaymak, lokum yedirmek veya bunlarla beslemek ifadeleri içinde sevgi belirtileri dile getirilmektedir. Mâmafih bilhassa yiyeceklerle ilgili parçalar, daha çok okşama, nev'indedir.

Umûmî olarak çocuk sevgisini, kıymetini ve ihtimamını aksettiren ninnileri de ayırmak mümkündür. Bunlardaki çeşitli tavsiflerin yanında "Benim yavrum (taze) tomurcuk, bir tane, körpe (kuzu)" gibileri en sık geçenlerdendir. Bu gruptaki bir kısım ninniler ise annenin, çocuğunu esirgeme ve himaye duygularını, yavrusu için fedakârlığını, ondan ayrılmama, ayrı ise kavuşma his ve heyecanını, ayrıca kız ve oğlan çocuğu, anne, baba ve akrabayla alâkalı sevgi tezahürlerini yansıtmaktadır:

*Bahar gelir yaz gelir,
 Yaz gidince güz gelir,
 Annelerin ninnisi,
 Yavrusuna öz gelir!*

(Konya)

*Atam tutam ben seni,
 Kızlara katam ben seni,
 Havaya bulut gelende,
 Ağzıma atam ben seni!*

(Erzurum)

*Amasya'nın al kirazı,
Yola dökülür birazı,
Annesinin kar beyazı,
Ninni yavrum ninni!*

(Merzifon)

*Gel benim ağa yavrum,
Sallan gir bağa yavrum,
Koçum yok kurban kesem,
Canım sadaka yavrum!*

(Erzurum)

4 - Övgü-yergi veya övme ve yermeye ilgili ninnilerde bebek, umîmiyetle çeşitli teşbihlerle övülmektedir, yergi azdır. Çocuğun ağız, burun gibi uzuvları, kiraza, hurmaya, helvaya, daha ziyade meyve ve yiyeceklere benzetilmektedir. Ayrıca o, kalem veya hilâl kaşlıdır. Herkesten güzel, arslan, hürî, melek ve beydir, paşa soy-ludur. Bazı istisnalar dışında baba medhedilir. Anne ise anne hari-cinde söylenen ninnilerde çirkin, hırçın vs. olarak zemmedilirken hürî, melek, hanım kişi, . . . diye de övülür. Teyze, hala, dayı, amca gibi akrabayla alâkalı övgü ve yergilerde daha çok anne tarafı, teyze, dayı medhedilir. Baba tarafı ise bilhassa hala, kaynana, ayrıca yenge zemmedilmektedir. Aynı zamanda bu hususiyet de ictimâî ve ailevî hayatımızın, duygularımızın izlerini tesbit etmektedir. Tekerleme kabîlinden olan övgü ve yergi tarzındaki bazı ninnilerin, övgü tü-ründen olanlarını sevgi; yergi mahiyetindekileri herhangi bir kız-gınlık sebebiyle söylenilmiş, yer yer nükte ve lâîfe husûsiyetimizin belirtileri olarak görebiliriz:

*Ağzı da şeker halkası,
Burnu Medîne hurması,
Yanakları misket elması,
Gözleri nergis çiçeği,
Kaşları kudret kalemi,
Alnı da orta sinisi,
Benim de bebeğim salıncak beyi!*

(Tekirdağ)

*Ablası oya oyalar,
Anası cilâ cilâlar,
Babası avrat kovalar!
Ninni yavrum ninni!
(Konya)*

*Bahçelerde biter kayısı,
Altına dökülür iyisi,
Yavrumun hani koç dayısı,
Ninni yavrum ninni!
(Konya)*

*Amcası cevren bıyıklı,
Halası sallası sümüklü,
Tel takınsın teyzesi,
Karaman kuyruklu nenesi!
Hû ...hû ...hû!...
(Çankırı)*

5 – Şikâyet, teessür veya öfke ifade eden ninnilerimiz, bebeğin ağlamasından, uyumasından, bilhassa gece sabaha kadar uyumamasından, annenin onu uyutmak için devamlı sallayarak hem uykusuz kalması, hem de yorgun düşmesi dolayısıyla canından bezecek bir hale gelmesini, bu sebeple öfke ve şikâyetini belirtir mahiyettedir. Bebeğinden çektiği zahmetlerin dışında ayrıca anne, kocasının hayırsızlığından, halkın dilinden çevresinden de şikâyetçidir. Bu tür ve muhtelif üzüntü ve şikâyetlerini, ninnilerde dile getiren anne, tesellîsini yavrusunu kendine dert ortağı edinmede bulur:

*Dağlar dağladı beni, ninni,
Gören ağladı beni, ninni,
Urgan zencir tutmazdı, ninni,
Al kundak bağladı beni, ninni!
(Çankırı)*

misâli ninnilerimiz, bağıryanık, gözü yaşlı annenin, bir takım âlevî sıkıntılara, geçimsizliklere sırf çocuğunun hatırına katlandığını, bu yüzden belinin bükük kaldığını, umûmî olarak annenin yavrusu için ferâgat ve fedâkarlığını; böylece kâh bir şikâyet veya sitem üslûbunu, kâh bir teessür ve ıztırab dolu serzenişlerini yansıtır:

*Asmanın altına yatak ettim,
Sallaya sallaya sabah ettim,
Uzun kış gecelerinde,
Uykum yoluna heba ettim!*

(Kastamonu)

*Balam bala dönüştü,
Yağa bala dönüştü,
Laylay balam laylay,
Layla layla demekten,
Bağrım kana dönüştü,
Laylay balam ay laylay!*

(Kars)

*Ninni derim naçar naçar,
Gökte kırlangıçlar uçar,
Baban duymaz hemen uyur,
Anan uykusuzluk çeker!*

(Kastamonu)

*Eve derim birim birim,
Dert yürekte dürüm dürüm,
Yavrum derdim sana derim,
Ninni yavrum ninni!*

(Konya)

6 – Ninnilerimizin ortak mevzularından biri de ayrılık ve gurbettir. Annenin, umûmî olarak ayrılıkla ilgili üzüntülerini ihtiva eden ninnilerin dışında anne, bebeğinden ayrı kalmanın ızdırabını terennüm eder. Kocasını gurbette olan kadın, kocasına olan hasretini, onun geri dönmesini, çocuğuyla dertleşerek ifadeye çalışır. Gerek Dîvan gerek Halk edebiyatımızda olsun bütünüyle şiirimize hâkim olan müşterek mevzulardan biri de gurbettir. Bunun kaynağı muhayyel olmayıp tamamen ictimai hayatımızdan mün'akistir. Dün olduğu gibi bugün dahi, para kazanmak için kocasını gurbete giden nice taze gelinler yavrusuyla kocasının yolunu gözlemekte, bu konudaki duygularını ninnilerinde dile getirmektedir.

*Nennileri de benim oğlumun nennisi var,
 Almanya'da oğlumun,
 Körpece ufacık da babası var.
 Nen nen nen nen,
 Yiğidim nen nen nen!
 (Uşak)*

örneğinde görüldüğü üzere artık zamanımızın gurbeti, yurtiçi olmaktan çok yurtdışı olmuştur. Bebeğinin, kocasının ayrılığı veya onlara kavuşma duygularının yanı sıra genç anne, bilhassa bebeğin dayısı (kardeşi)nin hasretini çeker, onun gelmesini, yanında kuvvet olmasını arzular:

*Parmağında mühür var,
 Yüreğimde kahır var,
 Ben yavrumdan ayrılalı,
 Yemeğimde zehir var!
 (Merzifon)*

*Ayva alır nar satarım,
 Halep'lere yük tutarım,
 Eller babasını arar,
 Ben araya lâf katarım!
 (Konya)*

*Ninni desem gözün süzer,
 Deste kirpik inci dizer.
 Senin baban gurbet gezer,
 Ninni yavrum ninni!
 (Bandırma)*

*Ay karşıdan doğup gelir,
 Gün boynunu eğip gelir,
 Dayısı Almanya'dan,
 Marklarını sayıp gelir,
 Ninni yavrum ninni!
 (Konya)*

7 – Vaa'd türünden ninnilerimiz ise yer yer temennî üslûbundadır. Çocuk ağlamadığı takdirde anne veya başkası, ona mama vereceğini, çörek, börek vs. alacağını, uyursa uyanınca kaldıracığını, beşiğine

güller dolduracağını söyler. Baba gurbette ise gelmesi için câmiye mum adanır. Çocuk uyursa anne, çifte kurban kesmeyi vaa'd eder:

*Bahçeye gül dikelim,
Çıkıp yollara bakalım,
Baban bir gün gelirse,
Câmiye mum dikelim,
Ninni yavrum ninni!*

(Konya)

*Dandini dandini daslarım,
Ben kızımı balla beslerim,
Benim kızım uyursa,
Kalkınca onu süslerim, ninni!*

(Aydın)

*Hoppala hoppala hoppala,
Yat ki baban top ala,
Ver topunu saklayım,
Belki o o'lar çala,
Uyusun büyüsün ninni,
Tatı tatı yürüsün ninni!*

(Urfa)

*Dandini dandini daslarım,
Ben kızımı balla beslerim,
Benim kızım uyursa,
Kalkınca onu süslerim, ninni!*

(Aydın)

*Irgalan dedim ırgalan,
Dibine serdim yorgan,
Benim oğlum uyursa,
Keserim çifte kurban, ninni!*

(İzmit)

8 – Bazı ninniler de çocuğu tehdit edici mahiyettedir. Zâhiren de olsa bunlar, bebeğin ağlamaması, uyuması, anneyi meşgul etmemesi gâyesiyle korkutucu bir karakterde görünmektedir. Suçlarının bir babaya söyleneceği, akşam baba eve gelince hem anneyi hem kendisini döveceği vs. şeklindeki ifadelerle baba ile korkutularak

çocuğun, susaması ve uyuması istenir. Anne ile ilgili tehdîdî ninniler azdır. Çocuğu uyumadığı takdirde anne, bırakıp gideceğini, döveceğini iddia eder. Bu türden ninnilerde asıl tehditler, umacıyla veya derviş, bekçi baba vs. gibi insanla yahut kedi, kuçu (köpek), kurt, tilki, karga gibi hayvanlarla şimdi gelir, seni yer şeklinde tezahür etmektedir:

*Dandini dandini danalı bebek,
Altta pantol üstte yelek,
Hiç yaya gelmez bu nazlı melek,
Uyu babandan yersin kötek,
Nenni yavruma nenni!*

(Diyarbakır)

*Bağ budarım bağ budarım,
Dibinde keklük güderim,
Uyumazsan kor giderim,
Ninni yavrum ninni!*

(Eskişehir)

*Ninni ninni içci baba,
Arkasında yamalı aba,
Benim yavrum uyuyacak,
Gelme bize bekçi baba!*

(İstanbul)

*Ninni ninni der,
Gariş bülbül öter,
Seni köpeklere atarım ninni,
Ayaklarını kırarım ninni!*

(Turgutlu)

Ninnilerimizde, bebek, anne ve çevre husûsiyetlerinin dışında çiçeklerle, hayvanlarla, zaman ve mekanla ilgili veya daha değişik konularda muhtelif malzemeler mevcuttur. Bilhassa bugün için unutilan, terkedilen, kaybolan veya çoğumuzun görmediği, duymadığı, bilmediği beşik çeşitleri, mahallî unsurlar, âdet ve an'anelerimizle, tarihî ve ictimai bir hayli husûsiyetle karşılaşabiliriz. Ninnilerimiz, lûgat yönünden olduğu kadar muhteva cihetinden de zengindir.

Şehir olarak *İstanbul* ve bazı yönleri meşhurdur. Anne, çocuğunun hâfız olmasını istiyorsa ona *Ayasofya* bülbülü diyecektir:

*Dandili dandili dandili,
Medreseler kandili,
Ayasofya'nın bülbülü,
Yavrım evin bir gülü!*

(İstanbul)

İstanbul, Anadolu ninnilerinde olduğu kadar Rumeli ninnilerinde hatta Yunan ninnilerinde bile geçer. O, bir kemâl ve hayâl şehridir, gurbet diyarıdır:

*İstanbul'un kuyuları,
Çayır çimen kıyıları, İstanbul'da efend'olmuş,
Benim oğlumun dayıları!*

(İsparta)

*İstanbul'un erenleri,
Koyuwerin gelenleri,
Bâri Huda'm sen kavuşturun,
Cümle hasret olanları!*

(Konya)

İstanbul'un dar ve virajlı yollarında, tramvay ve diğer vasıtalar için direk üstündeki aynaları hatırlayanlar, yaprak kınasını bilenler, herhâlde gittikçe azalmaktadır:

*İstanbul'un yol aynası,
Elinde yaprak kınası,
Güzel demiş bun'anası.
Nenni yavrım nenni!*

(Denizli)

Eskiden Karaman'ın tel helvasının meşhur olduğunu, günümüzde bile bilhassa köylerde bazı erkeklerin cep aynası taşıma merakını ninnilerimizden de tesbit edebiliyoruz:

*Karaman'ın tel helvası,
Annesinin al elması,
Babasının cep aynası,
Oğlum nenni nenni!*

(İçel)

Gümüş işlemeli nâlinin, gelin çehizi arasında bulunması, Erzurum vs. bazı yerlerde bu gelenek kısmen devam ediyorsa da, umumiyetle herhâlde bu hususiyet de gittikçe unutulmak üzere olan âdetlerimizden olmalıdır:

*Benim yavrum büyük konak gelini,
Ayağında sırma gümüş nalını,
Gelir anasına salını salını,
Uyusun yavrum ninni!*

(Çankırı)

Anonim ninnilerin dışında bir de edebiyatımızda, ninni ilhâmıyla yazılmış şiirler bulunmaktadır. Bunları:

- 1 – Taklidî ninniler,
- 2 – Ninni ilhamıyla yazılan şiirler,
- 3 – Ninni başlıklı şiirler,

olmak üzere üç gruba ayırabiliriz.

1 – Taklidî ninniler, az veya çok anonim ninnilerimiz tesiriyle yazılmış edebî mahsüllerdir. Bunlar, üslûp, muhteva ve şekil bakımından asıl ninnilerden hemen ayrılırlar. Umûmiyetle çocuklara söylenmek için değil, edebî bir mahsul olarak kaleme alınmış şairi belli manzumelerdir. Dikkat çelen bir husus da nev'i ninnilerin Divan edebiyatında daha fazla görünmesidir. Bildiğimiz kadarıyla bu tür ilk örneğe, *Şeyh Gâlib* (1757-1799)'ün 1782-1783 yıllarında telif ettiği *Hüsn ü Aşk* adlı meşhur mesnevisinde rastlamaktayız. *Aşk* ile *Hüsn*, aynı gecede doğmuş, âileleri her ikisini birbirine nişanlamıştır. Beşikte ızdırap içinde kıvranan *Aşk*'a dadısı, uyuması için "Ey mâh uyu uyu ki bu şeb" diye başlayan muhammes (tardiyye) tarzında bir şiir (ninni) okur:

*Ey mâh uyu uyu ki bu şeb
Güşunda yer ede bang-ı yâ Rab
Ma'lâm değil egerçi matlab
Öyle görünür ki hükm-i kevkeb
Sîh-i siteme kebâb olursun*

*Ey gonca uyu bu az zamandır
Çarhun sana maksadı yamandır
Zîra katı tünd ü bi-amandır
Lâtf etmesi de velî gümandır
Hayfım bu ki pek harâb olursun*

*Ey nergis-i aşk hâb-ı nâz et
 Dâmân-ı kazâya düş niyâz et
 Bin havf ile çeşm-i cânı bâz et
 Encâm-ı belâdan ihtirâz et
 Bâzîçe-i inkulâb olursun*

*Gel mehd-i safâda râhat eyle
 Bir kaç gececik ferâgat eyle
 Fikr eyle sonun inâyet eyle
 Süt yerine kana âdet eyle
 Peymâne-keş-i itâb olursun*

*Mehd içre uyu ki ey semenber
 Kalmaz bu revîşde çarh-ı çenber
 Bir hâl ile gerdiş etmez ahter
 Seyr et sana az vakitde neyler
 Seyl-i gama âsiyâb olursun*

*Bîdarlık ile etme mu'tâd
 Uykudan olur olursa imdâd
 Bir zehr sunup bu çarh-ı cellâd
 Gâlib gibi kârın ola feryâd
 Bezm-i eleme rebâb olursun*

Şahsî tesbitlerimize göre Dîvan edebiyatında karşılaştığımız ikinci taklidî ninni, Şakir'in *Aşkîyye* adlı mesnevisindedir. *Hüsn ü Aşk*'tan onüç yıl sonra 1795 yılında telif olunan bu eserde aynı zamanda *Hüsn ü Aşk* tesiri de hissedilmektedir. Murabba tarzındaki bu şiir, Şeyh Gâlib'in tardiiyesine nazaran anonim ninnilerimize daha yakındır:

*Uyu uyu eyleme âh u fiğan
 Sonra duyar hâlimizi el yaman
 Râhat edip kes sesini bir zaman
 Nenni ağam nenni paşam nenni*

*Şimdi seni biz sevelim etme zâr
 Sonra sana yâd olur elbette yâr
 Bir iki gün büyü et karar
 Nenni ağam nenni paşam nenni*

*Vakt ola kim unutasın mâderin
 Âteş-i aşk ile yanıp her yerin
 Nice cefâlar edecek dilberin
 Nenni ağam nenni paşam nenni*

*E e deyip uyuduğun eyle yâd
 Hüsn-i cemâle olıcak ber-murad
 Şâkir-i bîşâreyi de eyle şâd
 Nenni ağam nenni paşam nenni¹*

Edebiyatımızda taklidî ninni türünden sayılabilecek bir hayli örnekler mevcuttur. Bunlara: *Şeref Hanım*'ın, *Nigâr Hanım*'ın, *Ali Ekrem Bolayır*'ın, *Abdullah Tukay*'ın, *Ziya Gökalp*'ın, *Mehmed Emin Yurdakul*'un, *Necip Fazıl Kısakürek*'in, *Âşık Veysel*'in, *Bahtiyâr Vahab-zâde* vs.nin ilgili şiirlerini misâl olarak gösterebiliriz.²

2 – Az veya çok ninnilerden ilham alınarak yazılan umûmiyetle ninni başlıklı bu tür şiirlerin, çocukla, anneye ilgili olanlarının yanında tamamen başka konularda yazılmış olanları da bulunmaktadır:

*Muhteşem gövdesinin, gökleri bulmakta boyu;
 Saklamış yılları civciv gibi koltuklarına. ...
 Bir çınardır, uzanır ... üstü açık, altı koyu
 Bu ilâhî çınarın altında
 Uyu Pîr'im uyu yârim, uyu Hünkâr'ım uyu.³*

... ..

3 – *Tevfik Fikret*'in “Ninni” başlıklı şiirinde olduğu gibi çocukla alâkalı olanlarına rağmen ninni başlığını taşıyan bu nev'i şiirler, muhtevalarında ninni veya uyku ile az da olsa bazı husûsiyetleri bulundurmakla birlikte, taklidî ve anonim ninnilerle bir ilgileri olmayan muhtelif mevzularda yazılmış manzumelerdir.

Üç gruba ayırdığımız ninnilerle ilgili şiirler, daha çok aruz ve hece vezniyle yazılmıştır. Bir kısmı halk edebiyatı husûsiyetlerine, çocuk, anne atmosferine uygun olmakla beraber, bir kısmı da ninni

¹ Şâkir, Aşkîyye, Süleymaniye Ktp. H. Mahmud ef. bl. nr. 3801, yk. 4a.

² İlgili örnekler için. bkz., Âmil Çelebioğlu, *Türk Ninnileri Hazinesi*, İstanbul 1982, s. 367-405.

³ Ârif Nihat Asya, *Kubbe-i Hadra*, Ankara 1956, s. 29.

mahiyeti ile alâkası çok sathî yahut kelimedede kalmış olan, bazıları şiir itibarıyla kuvvetli, bazıları ise edebî yönden değersiz mahsullerdir. Ninnilerin mûsikî tarafı da dikkate alınrsa serbest tarzda yazılanlarının, muhtevada olduğu kadar âhenk bakımından da daha az başarılı olduğunu sanıyoruz.

Netice olarak diyebiliriz ki, edebiyat tarihimiz açısından taklîdi ninnilerinin de bilhassa araştırılması gerekir. Zira bu mevzuda, müstakil eserler meydana gelecek kadar malzemenin bolluğunu ve bâkîrlüğünü tahmin ediyoruz. Bunların, halk ninnileri ile ortak münasebetleri ne derecede olursa olsun veya çocuklara okunmaktan çok birer edebî mahsûl yahut beste olarak hazırlanmış olsunlar veya ninni ilhâmıyla yazılmış olanların haricinde, ninnilerle hemen hiç bir alâkalı bulunmadan, sadece ninni başlıklı şiirlerin mevcudiyeti, millî bir kültürümüz, an'anemiz olan ve icabında bir ömür hatırlanabilecek bu zevkin, ana kucağından başlaması, ağıtlarımız da dahi yer almasıyla bile bize, ninni mevzunun yaygınlığını, tesir sahasını, söz ve saz olarak devamlılığını göstermektedir.⁴ Dolayısıyla edebiyatımızın gerçek zenginliğini, ihtişamını idrak edebilmek, hakkını verebilmek için mevzu ve mes'elelerin, umûmî ve bütün olarak da ele alınması, değerlendirilmesi icabeder ve bu yapılabildiği takdirde bazı peşin ve hissi hükümlerin, bazı fikir ve tahminlerin değışeceği, hiç olmazsa noksanlığının ortaya çıkacağı veya isabetli değerlendirmelerin delillendirileceği kanâatindeyiz.

⁴ Ninniler konusuyla ilgili olarak daha fazla bilgi, örnek, yabancı ninniler, bibliyografya ve ninni notları için. bkz., Âmil Çelebioğlu, Türk Ninnileri Hazinesi, İstanbul 1982.

